

Korporacijski uređeno društvo

(Nastavlja se)

(Sintetički prikaz rješenja socijalnog pitanja prema direktivama
okružnice »Quadragesimo anno«)

U TOM zadatku razumijemo sada pojmovno jasno određeni terminus a quo: današnje nesnosno društveno stanje i vidimo, u čemu je zlo. Još nam valja razjasniti terminus ad quem: korporacijsko uređenje ljudskoga društva. Iz svega će nam onda bitijasan i put u tome cilju t. j. reorganizacija na staleškoj korporacijskoj osnovici.

Sv. Otac zove netom opisano stanje ljudskoga društva, »pessimum malum« te traži pomoć i lijek od njega. On razlikuje »hitno liječenje« i »potpuno ozdravljenje«. ⁹ O prvom sv. Otac puno ne govori. Ali jedno je, veli v. Nell-Breuning, jasno već iz same činjenice, da uopće zna za takovo liječenje, naime: da se ne može osuditi svaka klasna borba, i da Crkva ne misli oduzeti svojim vjernicima, pripadali oni sad kojojgod od tih klasa, mogućnost braniti svoje interese. Žalosno je, što je ljudsko društvo sada postalo klasno društvo, ali dok takovo društvo postoji, dotle mora biti i klasne borbe. Od katolika se traži samo jedno: da naime vodi tu borbu s poštenim oružjem i da bude uvijek na strani pravice.

Više interesira sv. Oca, kako da se pruži ljudskoj zajednici potpuno ozdravljenje. Uzmemo li u obzir, da je klasna borba neizbježljiva, dokle god postoji klasno društvo ili drugim riječima, dokle god postoje društvene klase, kako su gore određene, to je jasno, da će temeljita pomoć sastojati u tom, da se uklone te klase, da ih nestane, a na njihovo mjesto da stupi organsko uređenje ljudskoga društva, da namjesto čisto mehaničkih sila počnu u društvu djelovati organske, koje će stvoriti u društvu organe i organsku povezanost. Ti organi eto prema zamisli sv. Oca jesu — »staleži«!

Riječ »stalež« upotrebljava se, kako je poznato, u jako mnogo značenja. Tako se govori o svjetovnom i redovničkom staležu, o ženidbenom staležu i celibatu, govori se o staležima u povijesti, koji su imali nejednaka prava i ovlastice te su nejednako sudjelovali u stvaranju zakona i sl. Osobito ovo zadnje značenje moglo bi uzrokovati sudbonosnih nesporazumaka, jer ljudi lako

⁹ »Quadragesimo anno«: »Nema čovjeka, koji ne bi uviđao, da se ovo veliko zlo, koje ljudsko društvo vuče u propast, mora što prije izliječiti. Ali potpuno ozdravljenje . . .« Citiramo prijevod »Vrhbosne«. Osim njega, ima još nekoliko prijevoda (na pr. u »Kat. Listu«, dakovačkom »Glasniku biskupija...«), napose prijevod »MOSK«-a.

pomišljaju na nekadašnje staleške privilegije, kad čuju riječ »staleško uređenje društva«. Stoga treba dobro pogledati, što sv. Otac razumije pod tom riječi. Prema »Quadragesimo anno« valja pod »staležima« razumjeti »udove društvenoga organizma . . . , kojima pojedinci pripadaju prema tomu, na kojoj se strani radnog tržišta nalaze.«¹⁰ To drugim riječima znači: staleži su organske jedinice ljudskog društva, koje okupljaju pojedince i vežu međusobno prema tomu, što oni kao članovi te zajednice čine za nju, a ne prema tomu, daju li oni kapital ili rad, proizvodna sredstva ili ljudsku radnu snagu u društvenom gospodarstvu.

Individualistička liberalna konkurencija također hoće da ocjenjuje prema tome, što čine u zajednici. Ali je velika razlika između toga individualističkoga shvaćanja i stanovišta sv. Oca, koje dakako nikada ne može biti individualističko. Jer prema individualističkom liberalnom shvaćanju mora se čovjek neprestano boriti za svoje mjesto i svoj položaj u ljudskom društvu i neprestano ga novim uspjesima osvajati. Ne uspijeva li pojedinac u svojem poslu, gubi svoje mjesto; njega društveni stroj naprosto pregazi. Ako uspijeva, tad mu se to plaća gotovim novcem i priznaje uspjeh; ako li ne uspije makar i bez svoje krivnje — recimo radi bolesti ili nesreće kod posla — ne može da radi, tad ništa ne daje, pa prema tomu nema ni da prima te je, ako nema inače od čega da živi, bačen na ulicu i može od gladi i poginuti.

Staleška podjela ljudi prema njihovu djelu sasvim je drugačija. Ona ne pita u prvom redu: k o l i k o izводиš, nego š t o izводиš u zajednici. Ljudi, koji obavljaju u ljudskom društvu jednaki posao, istovrsnu funkciju, sačinjavaju jednu društvenu skupinu, jedan stalež. Time im je označeno i stalno mjesto u ljudskom društvu, određen društveni položaj pojedinčev. Dok je u individualističkom društvu liberalnom konkurencijom čovjek neprestano prisiljen, da nanovo osvaja svoj položaj, da se brani protiv mehaničke sile, koja ga hoće da prebaci s jedne strane tržišta ljudske radne snage na drugu — dakako s bolje na goru prema zakonu entropije —, dotle staleško uređenje društva daje pojedincu neku stalnost i sigurnost — to i opravdava upotrebu imena »stalež«! — tako, da ga ne može svaka nepriлика izbaciti s njegovog društvenog položaja. Ta stalnost nema biti tolika, da se pretvori u sistem prema kojemu čovjek dobiva stalež sa svim njegovim dužnostima i pravima te prema tomu i točno određen svoj društveni položaj, kojega ne može izgubiti, već samim rođenjem. Staleškim organiziranjem društva treba prema kršćanskoj socijologiji da pojedinac dobije neku sigurnost i stabilnost svojega položaja, koja ipak omogućuje onome, što izvanredno dobro uspijeva i tako koristi zajednici, popeti se više, a onoga, koji stalno bere neuspjehe možda

¹⁰ Ibidem: » . . . dobro uređeni udovi socijalnoga tijela: naime staleži, u koje se ljudi vrstaju ne prema ulozi, koju koji ima u trgovini rada, nego prema raznim socijalnim zadaćama, koje pojedinci vrše.«

još zbog vlastite lijenosti i nemarnosti, potisne na drugo neuglednije mjesto. Prema papinom shvaćanju određuje se i procjenjuje dakle ono, što pojedinac čini u ljudskoj zajednici za tu zajednicu, prema pripadnosti njegovoj staležu: ratarstvu, kojoj vrsti obrta, činovničkom, vojničkom itd. staležu.

Oni dakle ljudi, koji pripadaju istom staležu u navedenom smislu, treba da skupa tvore jednu organsku jedinicu društvenog organizma, da budu jedno udo na tijelu ljudskoga društva. I staleži svojom organskom socijalnom povezanošću dat će opet materijal, od kojega će se stvoriti korporacije. Ipak time još nisu prema v. Nell-Breuningu korporacije posve određene. Valja još uzeti u obzir područje, na kojem se nalaze; analogno političkoj organizaciji, koja obuhvata narod međusobno nesamo kulturno i politički nego i teritorijalno povezan. Stoga će se kod obrazovanja korporacija uzeti u obzir dvije stvari: 1. staleška pripadnost njezinih članova i 2. teritorijalna podjela društva tako, da će društvo biti organizirano sve od općine do cijele zemlje prema staležima, a ujedno da opet svaka pojedina teritorijalna (upravna) jedinica posjeduje autonomne korporacije svojih staleža.¹¹

Takovu organizaciju ljudskoga društva nazivlje sv. Otac »prirodnom« tako, da se ove »autonomne korporacije rado smatraju prirodnim dijelovima građanskoga društva, iako nisu njegovim bitnim organima.«¹²

Da se na taj način zaista dolazi do reda i poretka, kojega apsolutno ne može biti u individualizmom rastočenu i atomiziranu društvu, vidi se, veli sv. Otac, ako se jedno i drugo poredi s pojmom reda, kako ga određuje najveći sistematik kršćanske ere — sv. Toma Akvinac.¹³ Ako odredimo sa sv. Tomom pojam reda kao »jedinstvo u dobro raščlanjenu mnoštvu«, tad nam je jasno, da individualizam sa svojim klasnim društvom može roditi samo najveći nered i kaos. Jer u takovu društvu nema nigdje niti dobro raščlanjena mnoštva niti potrebnog jedinstva. Sama klasa može doduše obuhvatiti veliko mnoštvo pojedinaca. Ali to mnoštvo ne može biti dobro raščlanjeno, jer su svi pojedinci, od kojih je sastavljeno mnoštvo, pred klasom jednaki te sastavljaju homogenu masu. No od posve jednakih pojedinaca nije moguće stvoriti raščlanjena mnoštva, kaošto nitko ne može napraviti nikakova raščlanjena mnoštva od zrnaca pijeska, koja su međusobno potpuno jednaka. Ta zrnca mogu stvarati samo bezličnu hrpu. A nema u

¹¹ »Quadragesimo anno« veli ovako: »Naravna je naime stvar, da kaošto se oni, koji stoje u odnosima susjedstva, okupljaju u zajednice jednoga grada, tako da i članovi kojegagod istoga zanata ili istog zanimanja osnivaju zadrružne skupine.«

¹² Prema prijevodu »Vrhbosne«: »Zato mnogi takove skupine smatraju, ako ne baš bitnim organima građanskog društva, a ono barem naravnima.«

¹³ »Quadragesimo anno«: »Sveti Toma izvrsno raspravlja o redu i veli, da je on jedinstvo, koje nastaje iz zgodnoga rasporeda mnogih članova.«

klase niti drugoga elementa, koji je bitan za red, naime jedinstva. Istina, može klasa osobito jedinstveno nastupiti te upravo imenovirati kao jedna fronta, kao na pr. radništvo u strike-u, a poslodavci u lockout-u. Ali je to jedinstvo čisto izvanjsko te znači samo, da se ima posla sa zajedničkim neprijateljem. Čisti sinkretizam! Može se dogoditi, da se stvori i neki ugođaj zajedništva među članovima klase, ali to ili ne će biti nikakova jedinstvena sila, koja će klase, vezati u pravo i čvrsto jedinstvo, ili, ako bude prava ljubav prema bližnjemu, naći će se tek u osamljenih pojedinaca te i opet ne će vezati klasu kao klasu: njezina najjača veza ostaje izvanjska opasnost — zajednički neprijatelj. Najboljim dokazom za rečeno, jest, da se klasa neprestano hrani i održava klasnom mržnjom! I u klasnom društvu kao cjelini ne može biti ni govora o redu. Ponajprije se jedva u takovu društvu može govoriti o množini sastavnih dijelova, kad postoje samo dvije klase: tlačitelja i potlačenih, pijavica i isisavanih — da se poslužimo riječima naših komunista Ali sve kad bismo i dopustili, da i dva dijela mogu vrijediti kao neko mnoštvo, jasno je, da nema ni govora o dobro raščlanjenom mnoštvu, jer te klase stoje međusobno u neprestanoj protivnosti i borbi. Prema tomu još manje biti govora o jedinstvu, osim ako je komu jedinstvo i onaj vez, što spaja dvojicu, koja se neprestano tuku, naime — tučnjava! Tako eto klasno društvo zaista znači kaos, znači nered, iz kojega ima da korporacijsko uređenje društva stvori kozmos — red.

Pa zaista! Promatrali mi pojedine staleške korporacije ili cijelo staleški korporacijski uređeno društvo, lako nam je naći ostvareno »jedinstvo u dobro raščlanjenom mnoštvu« ili red. Uzмимо najprije pojedine staleže! Odmah je na prvi pogled jasno, da tu ne manjka mnoštva. Ta u istom staležu ili zvanju ima raznih djelatnosti: tu treba netko da vodi, izrađuje planove, a drugi da izvode; treba duševnoga i tjelesnoga i to raznoga posla. Običan život u takovim organiziranim jedinicama i daje dojam jedinstvenog organizma: dakle postoji ili bar može postojati dobro raščlanjeno mnoštvo. A ne manjka ni veze jedinstva, koja sastoji u zajedničkom cilju: da se naime staleškim poslom nešto pridonese za opće potrebe. Uzmemo li opet na oko samo korporacijski uređeno društvo, i opet nalazimo upravo savršen red kao nešto, što posve prirodno iz njega izvire. Tu je ponajprije mnoštvo staleža, koji svaki na svoj način sudjeluje, da zadovolji opće potrebe društva i tako radi za opće dobro; dobro raščlanjeno, jer se baš zbog svoje različenosti pojedine korporacije ujedanjuju u veću radnu zajednicu, u koju ih veže savez jedinstva — ostvarivanje općega dobra!

Da reorganizacijom društva iz klasnoga u korporacijsko staleško mora doći do reda u ljudskoj zajednici, čini se, da prema svemu dosele izvedenom jasno slijedi. Ali je li time zbilja uklonjena svaka klasna borba? Zar ne će po pojedinim korporacijama opet dolaziti do sukoba između kapitala i rada, između poslodav-

vaca i radnika; zar ne će dolaziti do poteškoća zbog konkurencije između jačih i slabijih poduzetnika, kojima se križaju interesi?

Na to moramo odgovoriti, da je svakako barem jedno postignuto, naime da tržište radne snage nije više u središtu društvenog života, da nije više cijeli svijet jedno veliko tržište, oko kojega se skupljaju dvije neprijateljske fronte, nego je u središtu organska povezanost i upućenost pojedinih staleža jednoga na drugi, dok se ta tržišna fronta raspala u pojedine manje unutar pojedinih korporacija, gdje može biti onda čarkanja, ali u puno manjem stilu. Osim toga, kako dobro opaža sv. Otac,¹⁴ baš zbog organske povezanosti jedne i druge stranke u pojedinoj korporaciji zajedničkim interesima — da bude uvijek dosta posla, dobra cijena itd. u interesu je kako gospodara tako i namještenika! — baš ta povezanost mora prevladavati međusobnu opreku. I jednima je i drugima jasno, da treba zajedničkim žrtvama što plodonosnije sudjelovati kod ostvarenja zajedničkoga dobra. Što se to bolje ostvari, to je bolje za sve članove staleške korporacije. Stoga će biti dužnost vodstva same korporacije da vode suradnju pojedinaca tako, kako bi se polučio što povoljniji uspjeh za svakoga pojedinca. Zaoštri li se ipak opreka na pr. uslijed konkurencije (recimo cipelara i čizmara, ako su u jednoj zajedničkoj korporaciji!) ili uslijed slabe prodaje (hoće smanjiti plaće namještenicima!), tada imaju članovi pojedinih skupina pravo odijeljeno po skupinama samostalno odlučivati tako, da jača grupa slabije ne preгази. Pošto su svaka za se odlučile, tražit će se, da se dođe do zaključka, koji će pogoditi zlatnu sredinu za cijelu korporaciju. Ako li se radi o stvarima, koje se tiču samo pojedine grupe (na pr. uzajamna pomoć namještenika za slučaj bolesti ili nesreće i sl.), tad one o tome posve samostalno odlučuju.¹⁵ Tako je načelno svladana klasna borba, a ujedno pokazano, da kapitalistička gospodarska tehnika nije u sebi zla, jer bi eto u korporacijski organiziranoj zajednici mogla ostati bez neželjenih posljedica za pojedince, koji radom svojih ruku traže svoj kruh, budući da bi osigurala pojedincima polžaj u društvu te tako unijela stalnost i sigurnost, iz kojih onda posve prirodno rezultira red i poredak.

Iz svega dosele izvedenoga lako je razabrati, kako je sv. Otac u glavnim potezima prekrasno ocrtao novi organizam ljudskoga društva, koji ima doći namjesto staroga atomiziranoga —

¹⁴ Ibidem: »Iz ovoga se lako izvodi, da u onim zadrugama prvo i kudikamo najvažnije mjesto zapremaju zajedničke koristi čitavog staleža, među kojima se opet naročito ističe brižno njegovanje složnog rada svih struka, posvećenog općem dobru društva.«

¹⁵ Ibidem: »U poslovima, u kojima su na kocki posebni probici ili gubici bilo gospodara bilo radnika, i koji poradi toga zahtijevaju naročitu brigu i pažnju, ako se takovi kada dešavaju, moći će jedni i drugi napose vijećati i, kako već prilike budu zahtijevale, donositi odluke.«

zapravo razbojišta, na kojemu se sastaju pojedinci kao »homo homini lupus«.

III. dio: Praktička provedba ideje o korporacijskom društvu.

Iz dosadašnjega razlaganja jasno proizlazi barem teorijska opravdanost i mogućnost zdravo riješiti tako zapleteno socijalno pitanje korporacijskim preuređenjem ljudskoga društva. Međutim svaka i najljepša teorija dobiva vrijednost tek po — praksi. Nije manjkalo prigovora korporacijskom uređenju baš s te strane.¹⁶ Međutim se kod toga prigovarivanja, osobito ako ono ide na adresu Crkve, zaboravljaju neke stvari, kojih nipošto nije slobodno zaboraviti. Prva takova stvar, koje nije slobodno zaboraviti, jest:¹⁷ da katolička Crkva nema nikakova do u tančine i oštro određenog rješenja socijalnoga pitanja niti je ona ikada tvrdila, da se u nje nalaze patentirani lijekovi za sve moguće gospodarske bolesti. Ali jedno je uvijek Crkva svojatala za se, uvijek pokazivala svijetu: temelj, bez kojega je nemoguće izgraditi ikakav pametni socijalni program. Taj temelj, što ga Crkva nije samo pokazivala svijetu nego ga posjedovala i još uvijek posjeduje, da ga iskoristi na sreću kako pojedinaca tako i naroda, u kojih je dobre volje, taj temelj jesu: 1. određena i jasna načela, vječne istine o razlici dobra i zla, o pravu i dužnosti, o nepovredljivim pravima vlasništva, odgoje, moralnosti, obiteljskoga života i 2. kršćanski duh, etos: duh pravde i ljubavi, duh uzajamnosti i međusobne snošljivosti, miroljubivosti, čovječnosti i požrtvornosti. A još je važnije to, što Crkva ta načela odvažno i dosljedno proklamira i onda, kad ih sve cinički ostavlja ili neprijateljski kritizira; što traži i u dvadesetom vijeku od svoje djece, da ostvaruju evanđeoski ideal, da budu nosiocima duha pravde i ljubavi i onda, kad se to prema računima materijalizma nikako ne rentira.

Ako bi komu možda to smetalo, što Crkva ne iznosi do u tančine određeni program gospodarske reforme, tad treba da se sjeti, koliko se više na vjerske dogme, koje da ubijaju ljudsku misao i vežu čovjekovu slobodu, pa što bi tek onda bilo, kad bi Crkva čak i u ovim stvarima, koje se tiču čisto materijalnih i svakidašnjih potreba, sve potanko definirala i tako nas posve dispenzirala od vlastita mišljenja? To uostalom nije niti moguće, jer bi u takovu slučaju Crkva prešla svoju kompetenciju, prešla sa svoje-

¹⁶ Tako na pr. Groll, Razgovori o korporativnom poretku u dva broja »Srpskoga književnoga glasnika« (juli 1934.), izriče sasvim negativan sud o korporacijskoj ideji sa sigurnošću, koja začuđuje. Valja samo razlikovati tehničku izvedbu od načela, pa se ne će radi prvoga baciti i drugo. I Coyne je nezadovoljan s ijednim praktičkim prijedlogom, što ih iznosi van der Velden s međunarodne ankete u Njemačkoj, ali mu ipak nije ni na kraj pameti, da zaboravi i samo načelo.

¹⁷ Vidi: Coyne, l. c., str. 185—6.

ga vlastitog područja na sebi tuđe, pogotovu ako se uzme u obzir, da se i kod određivanja dogmi traži po Božjoj zamisli da bude to određivanje i plod vlastitoga znoja u Crkvi, sinteza Božjega i ljudskog nastojanja. I dogme ne padaju gotove s neba nego traže, da se ljudsko znanje, ljudsko umijeće i ljudska marljivost popne do svojega vrhunca, kad se stavlja u službu objavljene Božje istine.

Kako nam Crkva ipak sa svim tim vrlo mnogo daje, lako ćemo uvidjeti, ako držimo na umu drugu istinu, koje čovjek ne smije smetnuti s uma, kad je govor o rješavanju socijalnoga pitanja, naime istinu, da kapitalistički sistem gospodarenja: sistem rada s kreditom, bankama, burzom, kapitalom u svim njegovim oblicima nije ništa u sebi zlo, što se mora u sebi osuditi. Svim se time služi i Crkva; i ona prima i daje kamate, osniva banke, reže kupone itd.¹⁹ Sve su to po sebi indiferentne stvari, koje se mogu upotrebljavati kako na zlo tako i na dobro. Priznati se mora, da se sve to sada nalazi ponajviše u službi zla, ali, ako se radi toga sam sistem u sebi zabacuje, tad je to tek »argumentum ex abusu«, »Cherchez le capitalisme« jednak je, da se poslužim riječima Coyneovim, hitlerovskom »Cherchez le Juif« ili antiklerikalnom »Cherchez le Jésuite«. Zlo nastaje i tu tek od zle volje, koju rađa mentalitet, što ne zna i ne će da zna ni za jasne i čvrste principe ni za zakon pravde i ljubavi, što ih Crkva tako odlučno zastupa i zahtijeva.

S tim je u vezi napokon cijeli, da tako kažem, »status quaestionis«. Čovjek je naime vrlo lako u napasti, da misli — *Russia docuit!* —, e se radi u prvom redu o ekonomijskoj tehnici, da je u gospodarskom stroju nešto krivo, zašto je na sve strane toliko zapinjanja, da su u prvom redu potrebne kakove tarifske, kreditne, bankovne reforme, da će racionalizacija poput Arijadnine niti izvesti svijet iz labirinta, u koji je zašao. Mnogi se nadaju, da je kapitalističkom načinu gospodarenja, mislim kapitalističkoj gospodarskoj tehnici, odzvonilo, a međutim svi pokušaji dosele pokazali su, da se on doduše tu i tamo može pače i mora modificirati, ali da se ipak u suštini ostaje kod kapitalističke tehnike. Zlo potječe uvijek odatle, što se kapitalistička tehnika upotrebljava i stavlja u službu antisocijalnim, protivudruštvenim ciljevima, i prema tome je cijeli problem zapravo socijalnomoralni, a ne ekonomijski. S tim je pitanjem baš kao i s pitanjem o obliku vladavine: i monarhija i oligarhija i demokracija bit će dobre odnosno zle prema tome, u kakovim se rukama nalaze, kakovi su i kako ih upotrebljavaju oni ljudi, koji imaju vlast u rukama. Zato crkveni dokumenti, napose »Quadragesimo anno« ne govore o obnovi, reorganizaciji gospodarskog sustava nego o »obnovi socijalnoga poretka«, »socijalnom preporodu«, »socijalnim ustanovama«.

Držimo li ove stvari pred očima, razumjet ćemo, da nam valja prije svega ispitati, da li je ljudska mudrost i stručna sprema

¹⁹ Por. v. Nell-Breuning, Grundzüge der Börsenmoral, Freiburg 1928., str. 4.— 5.

dovoljno mara upotrijebila, eda teorijski opravdano načelo zgodno provede u život, a napose da li se ljudsko nastojanje dovoljno stara za glavni uvjet — *condicio sine qua non* — za moralni preporod društva, bez kojega i najidealniji i najsavršeniji društveni aparat ne može funkcionirati.

Katolici po raznim zemljama, napose u Njemačkoj i Francuskoj, dadoše se marljivo na posao tražeći konkretne oblike, koji bi ostvarili ideju korporacijskoga društvenog uređenja. U Njemačkoj već se dvaput sastale internacijske ankete, koje onda iznesoše razne vrlo zanimljive nacрте. U Francuskoj osobito se istaknuo Jean Brèthe de la Gressaye, za kojega veli Noguier da je izradio »uno de los estudios y planes recientes mas minuciosos en esta materia«. Iznijet ćemo ovdje njegovu zamisao u glavnim crtama.¹⁹

Korporacija prema Brèthe de la Gressaye treba da ima bezuvjetno ove tri značajke: da udruži i sjedini sve staleške pripadnike kako poslodavce tako i namještenike, da ima ugled, koji ima značaj javnoga prava, te napokon da posjeduje široku autonomiju s obzirom na državne vlasti.

Što se tiče prve značajke, traži Brèthe, da se korporacije osnivaju prema načelu: »Slobodni sindikati u staleškoj organizaciji«, a to znači dvoje: 1. da ne može javnopravnim organom staleža biti sindikat nego od njega različna staleška organizacija i 2. da je članovima te organizacije pušteno na volju, hoće li se povezati u sindikat ili ne, i, ako hoće, u koji. Organizacija će se pobrinuti, da se u svakoj općini sastavi staleški popis, u koji će se unijeti svi, koji se bave istim poslom. Savez unesenih bit će korporacijom, koja će imati »korporacijsko vijeće« ili »korporacijsku kuću«. Svaki stalež ili svaka skupina staleža imat će vijeća triju molba: mjesno, pokrajinsko i narodno, a vlast će im biti veća ili manja već prema brojnoj snazi članova. Ako je članova malo, a ti su jako rastepeni, može vijeće prve molbe biti pokrajinsko.

Vijeća će u pravilu biti zajednička s dvije jednakopravne sekcije: jednom za poslodavce, a drugom za namještenike, koje će se sastajati na vijećanja o zajedničkim pitanjima. U slučaju, da se poslodavci i radnici kod glasovanja nikako ne mognu složiti, može odlučiti i časni sudac, koji ne pripada istom staležu, ali ga ni u kojem slučaju ne smije imenovati država. Vijeća će birati članovi istoga staleža i to: općinska neposredno, a ova će onda slati delegate u pokrajinsko vijeće, koje će napokon opet slati svoje zastupnike u narodno korporacijsko vijeće.

Ta vijeća treba da budu ustanove javnoga prava, a nesamo priznata od države, da imaju vlast zapovijedati i obvezati sve članove. Ali u drugu ruku država mora dati tim korporacijskim orga-

¹⁹ Kratko i pregledno izlaže misli Brèthe-ove Noguier u »Razon y fé« (Junio 1934., članak »Régimen corporativo«), str. 169—174. Prema njegovu prikazu iznosimo i mi stvar.

nima što veću autonomiju. Pretjera li se bilo na jednu bilo na drugu stranu, veli Brèthe, t. j. bilo da se država previše miješa u poslove i tako makar samo praktički ne priznaje dostatne autonomije, bilo da korporacijski organi nemaju dovoljnoga auktoriteta ili vlasti, bit će korporacija mrtvorodeno dijete.

Što se tiče druge značajke korporacije, to Brèthe ističe i po bliže označuje područje vlasti korporacijskih vijeća. To je područje dvostruko: jedno se odnosi na radni ugovor, a drugo na proizvodnju.

S obzirom na radni ugovor daje Brèthe vijećima vlast uređivati radne pogodbe te pravo nadzirati, kako se ispunjavaju razni propisi s obzirom na radne odnose. Praktički zamišlja stvar ovako: Vijeće može određivati uvjete radnog ugovora, koji će se raspraviti i odrediti na zajedničkim vijećima poslodavaca i namještenika. Ti će uvjeti vrijediti kao kolektivni radni ugovor, a budući da imaju značaj javnoga prava, to će obvezivati sve članove staleža. Moraju se objaviti interesentima, ali im nije potrebna potvrda upravne oblasti, da dobiju zakonsku snagu. Ipak će tu snagu dobivati tek nakon nekoga roka, kako bi mogli oni, kojih se tiče, prizvati se na posebni forum. Taj forum mogu sačinjavati t. zv. »razboriti ljudi« ili posebna sudišta, u kojima će sjedjeti staleški časnici i predstavnici potrošača, ali takav forum imao bi uvijek samo vlast poništiti donesene uvjete, a nipošto odrediti nove; to mora uvijek određivati korporacijsko vijeće. Uostalom, kako ima vijeće više molbi, može se odrediti i to, da radni uvjeti doneseni od jednoga vijeća trebaju za valjanost potvrdu višega. Time će se lakše postići i jedinstvenost za cijeli stalež.

Tim sistemom priziva i potvrda nada se Brèthe da će spasti sve interese tako, te ne treba državne intervencije niti glasanja cijele organizacije, koje je nepraktično i može se upotrijebiti samo u izvanrednim slučajevima, što će ih predvidjeti zakon.

Funkcijom uređivanja uvjeta za radnu pogodbu, što je vrši korporacijsko vijeće, ne bi postali suvišni sindikati, kojima je baš to glavni zadatak, jer njima ostaje još dosta prilike da djeluju vrlo korisno u dva pravca: 1. da u slučajevima, u kojima se vijeću bude činilo preuranjenim donositi za sve obvezatne odluke, pomogne strankama, koje se sukobile, riješiti spor i 2. da odredbe vijeća primjenjuje uz potrebne modifikacije na pojedine slučajeve (t. j. kod pojedinih poduzeća ili kod pojedinih njihovih skupina).

Osim toga bi korporacijsko vijeće imalo zadatak da kao stalani forum izmiruje i presuđuje poteškoće oko kolektivnog radnog ugovora, da bdije nad održavanjem zakona i odredaba, da organizira i uređuje namještenja, naučništvo i stručno obrazovanje te napokon vodi brigu o socijalnim staleškim ustanovama kao n. pr. o higijeni radionica, osiguranju itd. Ovo zadnje ne bi bilo monopolom korporacijskoga vijeća, nego bi i pojedina poduzeća

i privatnici mogli uređivati spomenute ustanove, ali bi u tom slučaju vijeće imalo pravo nadzora.

S obzirom na produkciju t. j. na pitanja, koja se više izravno ne tiču radnika i namještenika, kao kupovanje, prodavanje, količina proizvoda, prodajna cijena, kredit te uopće odnos industrijca, trgovca ili ratara s kupcima i potrošačima, to bi prema Brèthe-u u mjesnim vijećima imala o svemu tomu da odlučuje samo sekcija poduzetnika odnosno poslodavaca; u pokrajinskim i narodnim vijećima zajedničko vijeće poduzetnika i namještenika, ali samo ovako: Vijeće može 1. određivati staleške običaje, normalizirati proizvodnju, određivati robne tipove, odrediti uvjete za predaju, šiljanje i prodaju robe, urediti upotrebu kredita, zabraniti neke načine trgovanja kao nezakonite, ali izuzevši vrijeme ekonomijske krize ne može određivati cijene niti ograničiti proizvodnju niti dijeliti robe; 2. bdjeti će nad zakonskim uvjetima staleža, disciplinski postupati s upraviteljima poduzeća, koji bi vodili nezakonitu konkurenciju, suditi kod bilo pojedinačkih bilo kolektivnih ugovora poduzetnika. (Ovo posljednje bi vršila samo sekcija poduzetnika); 3. organizirat će zajedničke potrebe sviju korporacijskih poduzeća.

Što se tiče treće značajke korporacije t. j. odnosa prema državnoj vlasti, ukoliko taj nije već dosele rečenim određen, zamislija Brèthe stvar ovako. U potpunoj gospodarskoj organizaciji valja da su svi interesi tako zastupani, te se čuva opravdani auktoritet države i ostalih upravnih jedinica.

Trebalo bi dakle organizirati pokrajinska gospodarska vijeća i narodno vijeće korporacija. Pokrajinska bi vijeća sačinjavali zastupnici pokrajinskih korporacijskih vijeća te nestaleških ili međustaleških organizama kao na pr. trgovačkih komora, zatim reprezentanti kapitala, gradski i seoski posjednici, dioničari i posjednici obveznica, novčani zavodi, zatim izaslanici potrošača, zastupnici interesa zajedničkih svima stanovnicima kojega kraja. Tako bi ta gospodarska vijeća zaista bila predstavnicima svih materijalnih interesa pokrajine, a zadaća bi im bila proučavati odredbe, što bi ih valjalo predložiti vladi, te bdjeti, da se done-sene izvršuju. Osim toga bi posredovala između staleških i teritorijalnih jedinica osobito kod javnih radova.

Narodno korporacijsko vijeće moguće je zamisliti na dva načina. I na jedan i na drugi moralo bi biti u ovisnosti od državne vlasti zbog općega dobra, za kojim ide. Jedan bi bio ujediniti samo staleške organizacije i gospodarske jedinice, a drugi skupiti sva socijalna udruženja. U prvom slučaju dobivamo staleški sabor, u drugom korporacijsku državu. Staleški se sabor osniva na načelu, da u današnja vremena država ne može pravo upravljati narodno gospodarstvo bez sudjelovanja onih, kojih se ono tiče. Stoga je potreban gospodarski parlamenat, koji će biti ili savjetnik, pa studirati nacрте gospodarskih zakona te reforme i poslove, koje valja poduzeti, ili će sudjelovati u zakonodavnoj vlasti.

Drugi sistem t. j. korporacijska država osniva se na načelu: budući da se narod ne sastoji od izoliranih pojedinaca nego okupljenih u mnogo udruženja raznih ciljeva, to predstavništvo zaista narodno ima da bude slika tih socijalnih skupina u malom. Za taj drugi sistem veli Brèthe da je logičkiji, jer nema nikakova razloga da se uskrati sudjelovanje u vladi nestaleškim udruženjima, koja zastupaju moralne interese mnogo vrijednije pomoći od ekonomijskih.

Iznijeli smo ovaj u svojoj vrsti upravo klasičan nacrt, da se vidi, kako svaki pošten čovjek i katolik ima i te kako široko područje za vlastitu slobodnu inicijativu kraj svih crkvenih direktiva, ali ujedno i to, koliko će znoja trebati, dok se koje stručnjačkim oštromljem a koje opet iskustvom napipaju staze, što vode k ostvarenju ideala. Ako je već kod nežive materije od fizikalnoga principa do tehničke izvedbe često dug i težak put, koliko će to više biti kod mase ljudi, koja se ne da mehanički pokretati, nego ljubomorno čuva i mora čuvati dostojanstvo zlatne slobode? Jedno je sigurno: ako igdje, a ono svakako ovdje vrijedi, da načelo ne smije ostati samo teorija, nego mora prijeći u život, da kršćanski moral nije i ne smije biti samo formulacija načela nego princip života. »Riječi, koje sam vam ja rekao, duh su i život«²⁰ rekao je Osnivač katolicizma.

K. Grimm D. I.

²⁰ Ivan 6, 63.